

שני משכנות

אלה פקודי המשכן משפן העדת אשר פקד על פי משה: (שמות לח כא).¹

רמב"ן שמות פרק לח פסוק כא – משכן כשם כולל ומשכן לארון הלוחות

אמר המשכן משכן העדות - בעבור כי יריעות שש משזר הם שיקראו משכן, במצוה (לעיל כו א) ובמעשה (לעיל לו ח).² אבל משכן העדות כולל הבית בכללו שהוא המשכן הנעשה ללוחות העדות.³

מדרש תנחומא (בובר) פרשת פקודי סימן ה – עתיד הבית להיחרב

"אלה פקודי המשכן משכן העדות" - מהו העדות? זו התורה שהיו יגעים בה. אמר להם הקב"ה: בזכות התורה ובזכות הקרבנות אני מציל אתכם מגיהנם. אפילו אברהם אביהם⁴ הראה לו הקב"ה התורה והקרבנות וגיהנם ומלכיות... אמר לו הקב"ה כל זמן שבניך מתעסקין הם בשמים, הם ניצולים משמים, כל זמן שמתעסקין בתורה ובקרבנות, ניצולים מגיהנם וממלכיות. ועתיד בית המקדש ליחרב, והקרבנות בטלן... הוי "אלה פקודי משכן העדות" - כל ימים שישראל עוסקים בתורה ובקרבנות, אינן יורדין לגיהנם.⁵

שמות רבה, פרשת פקודי, פרשה נא סימן ג – שני משכנות

"אלה פקודי המשכן, משכן העדות" - מהו "משכן" שתי פעמים? א"ר שמואל בר מרתא: שנתמשכן שתי פעמים על ידיהם. זהו שאנשי כנסת הגדולה אומרים: "חבול חבלנו לך ולא שמרנו את המצוות ואת החוקים ואת המשפטים" (נחמיה א ז).⁶ מהו "חבול חבלנו לך"? הוי: שנתמשכן ב' פעמים, ואין "חבול" אלא לשון משכון, שנאמר: "לא יחבול ריחיים ורכב" (דברים כד ו). לכך כתוב: "אלה פקודי המשכן משכן העדות" שתי פעמים.⁷

¹ כבר נגענו מעט בנושא שני המשכנות בדברינו [משכן העדות](#) בשבת זו בשנה האחרת. הדגש בדברינו שם היה על משמעות הביטוי "משכן העדות", כשם נוסף ל"משכן" סתם או ל"אוהל מועד": מה כל שם טומן בחובו ולמה ריבוי שמות וכינויים למשכן. הפעם נבקש להתמקד בכפל הלשון "משכן" הנזכר בפסוק פעמיים. אלה שני נושאים קרובים אך שונים שראויים כ"א לדיון משלו, גם אם יש חפיפה לא מעטה ביניהם.

² במצוה, היינו בפרשות תרומה-תצוה בה הציווי על המשכן, ובמעשה, היינו בפרשות ויקהל פקודי בה נעשה המשכן.
³ הצעת רמב"ן לפתרון כפילות המילה "משכן" בפסוק היא ש"משכן" סתם הוא היריעות שכיסו את המשכן ואילו "משכן העדות" הוא המשכן בכללותו שייקראו העיקרי הוא להכיל את הארון שמכיל את לוחות הברית. (ובשמות לט לג אומר רמב"ן: "כי אוהל מועד הוא הבית בכללו"). אבן עזרא, בפירושו לבמדבר פרק א פסוק נ מציע פירוש שנראה הפוך: "משכן העדות הוא אוהל מועד, והמשכן - לארון ששם העדות". פירוש רש"י, במדבר ט טו מנסה לחבר הכל יחד: "המשכן לאהל העדות - המשכן העשוי להיות אהל ללוחות העדות". ורמב"ן שם מסביר שהמשכן כולל גם את החצר ושהענין כיסה רק את האוהל ולא את החצר. כללו של דבר, כפילות הכינויים וחילופם: משכן, משכן העדות, אוהל, אוהל מועד, אינם מהווה קושי פשוטני ואפשר להסביר אותם אם ע"י ירידה למבנה המשכן וחלקיו ואם כמליצת הלשון וצחותה. אבל למדרש, כפי שנראה, יש דרך משלו.

⁴ כבר אברהם אבי האומה ראה או הוראה כל זאת.
⁵ הנה התשובה של מדרש זה: למה הלשון הכפולה "משכן, משכן"? כנגד שני התפקידים העיקריים שהיו בו: תורה וקרבנות. והיכן נוצר הקשר הראשון בין תורה וקרבנות? אצל אברהם אבינו. מחד גיסא, ברית בין הבתרים שמסמלת את עבודה הקרבנות; ומאידך גיסא: "עקב אשר שמע אברהם בקלי וישמר משמרת מצותי חקותי ונתורת" (בראשית כו ה). ראו דברינו [קיימו האבות את התורה](#) בפרשת תולדות. וחד"ל דורשים את הפסוק בירמיהו לג כה: "זה אמר ה' אם לא בריתי יומם וְלַיְלָה חֻקֹת שָׁמַיִם וְאָרֶץ לֹא שָׁמַתִּי הֵן עַל הַתּוֹרָה (עבודה זרה ג ע"א) והן על הקרבנות (מגילה לא ע"ב). (וגם על המילה, נדרים לב ע"א). משכן אחד - שתי פונקציות. אבל שים גם לב לקטע: "ועתיד בית המקדש ליחרב, והקרבנות בטלן". מה אז יוותר לנו? מה יהיה משכן העדות בחשכת הגלות, כשיתקיים (שוב) הפסוק בברית בין הבתרים: "וְהָיָה אֵימָה חֶשְׁכָה גְדֹלָה נִפְלֶת עָלֶיךָ"?

⁶ אנשי הכנסת הגדולה שעומדים בתחילת או אמצע ימי בית שני מתכוונים למשכון ולחבלה של מקדש ראשון ומייחלים שלא כך יהיה גורלו של הבית השני, אבל הדרשן, שעומד כבר אחרי חורבן השני, מדבר על שני משכנות ושתי חבלות. ושמה אנשי כנסת הגדולה מונים גם את חורבן משכן שילה?

⁷ "חבול חבלנו" כנגד "המשכן, משכן" - חורבן בית ראשון וחורבן בית שני. "פקודי המשכן" - שעל המשכן יפקדו עוונותיהם של ישראל. בהמשך המדרש, בסימן ה שם, חוזר הרעיון של המשכן כמשכון באופן חריף יותר ובהקשר עם שנאת ישראל כמייצגת את שנאת האומות לקב"ה. הרס המקדש כיסוד לאנטישמיות ושנאת האלוהות. המשכן מתמשכן לא רק על עם ישראל אלא כביכול גם על השכינה שהוא מייצג. כבר נדרשנו במקצת לנושא זה בדברינו [משכן העדות](#) בשנה האחרת ונחזור על הדברים גם כאן. ראו גם דברינו [רשימי האנטישמיות](#) בפרשת מטות. הרעיון של משכון המשכן, מופיע כבר בפרשת משפטים, בסידרא "אם כסף תלוה את עמי", בהקשר של שמירה על החוקים והדינים. ראו שמות רבה לא י: "אמר הקב"ה: אעפ"כ תנאי התנית עמהם, אם יחטאו יא בית המקדש מתמשכן עליהם, שנאמר: ונתתי משכני בתוכם ולא תגעל נפשי אתכם (ויקרא כו יא) - אל תהי קורא משפני אלא משפוני. וכן בלעם אומר: (במדבר כד) מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל - שני משכנות. ונקראו אוהליך כשהם בנויים ומשכנותיך כשהם חרבים. וכן התנית עם משה עליהם, שנאמר: (שמות כב) אם כסף תלוה את עמי את העני עמך לא תהיה לו כנושה. ואם תעברו על המצוות האלו, אני ממשכן שתי משכנות, שנאמר: אם חבול תחבול שלמת רעך. א"ל משה: ולעולם הם ממושכנים? א"ל: לאו, אלא עד בוא השמש, עד שיבוא משיח, שנאמר: (מלאכי ג) וזרח לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא". ועד שיבוא המשיח, מי יגאל את המשכון?

מדרש אגדה (בובר) שמות פרק לח – חורבן בית ראשון ושני

"אלה פקודי המשכן משכן העדות". ולמה אמר משכן שני פעמים? לפי שנתנבא משה רבינו ע"ה שיחרב בית ראשון ובית שני.⁸ ואמר אחריו "העדות", להורות על בית שלישי שלא יחרב ולא ינתץ לעולם, לפי שהוא בנין מלך מלכי המלכים הקב"ה. מה הוא קיים, אף בניינו קיים. אבל בית ראשון ובית שני שהוא בניין אדם, ולפי שהאדם אינו קיים, אף בניינו אינו קיים.⁹

פסיקתא רבתי (איש שלום) פיסקא ב – למה דוד לא בנה את בית המקדש

"מזמור שיר חנוכת הבית לדוד" - בוא וראה שלמה בונה את הבית והוא נקרא לשמו של דוד! אלא דוד היה ראוי לבנותו ... בא נתן הנביא ואמר לו: "לא תבנה לי הבית", למה? "כי דמים רבים שפכת ארצה לפני (דברי הימים א כב ח). כיון ששמע דוד נתיירא, אמר: הרי נפסלתי מלבנות בית המקדש! אמר רבי יהודה בר אלעאי אמר לו הקב"ה: דוד, אל תירא. חייד, כך הם לפני כצבי ואיל...¹⁰ אמר לו דוד: אם כן, ולמה איני בונה אותו? אמר לו הקב"ה: שאם אתה בונה אותו, הוי קיים ואינו חרב. אמר לו: והרי יפה! אמר לו הקב"ה: גלוי וצפוי לפני שעתידיים לחטוא ואני מפיג חמתי בו ומחריבו וישראל ניצולין. שכן כתב: "באהל בת ציון שפך כאש חמתו" (איכה ב ד). אמר לו הקב"ה: חייד, הואיל וחשבת לבנותו, אף על פי ששלמה בנך בונה אותו, לשמך אני כותבו: "מזמור שיר חנוכת הבית לדוד".¹¹

שמות רבה פרשה נא סימן ב – משכן לעדות

נכנס משה אצל בצלאל. אמר לו:¹² ראה שהותר מן המשכן. אמר לפני הקב"ה: ריבון העולם, עשינו את מלאכת המשכן והותרנו.¹³ מה נעשה בנותר? אמר לו: לך ועשה בהם משכן לעדות. הלך משה ועשה בהן משכן לעדות. כיון שבא ליתן חשבון, אמר להם: כך וכך יצא למשכן וביתר עשיתי משכן לעדות. הוי: "אלה פקודי המשכן משכן העדות".¹⁴

⁸ ומה עם משכן שילה שחרב? הרי הוא המשכן בפרשתנו שחרב בימי שמואל ועלי! ראו בראשית רבה צג יב: "ויפול על צוארי בנימין אחיו ויבן" ... יוסף ראה ברוח הקודש ששני בית המקדשות עתידין ליבנות בחלקו של בנימין ועתידין ליחרב. ובנימין בכה על צואריו, ראה שמשכן שילה עתיד להיעשות בחלקו של יוסף ועתידי ליחרב". ראו דברינו [משכן שילה](#) בפרשת תרומה.

⁹ התשובה לשאלתנו לעיל למה ניתן לצפות אחרי שני (שלושה?) המשכונות היא: אכן, לצפות למשיח ולבניין בית שלישי. ה"עדות" האמיתית תהיה רק במקדש השלישי שייבנה ע"י הקב"ה. בניינו מקדש ומשכנות מעשה ידי אדם – לא צלחו. מדרש זה ממשיך את הקו של קודמו ושניהם מציגים את "המשכן, משכן העדות" לא רק ככפרה וריצוי לאחר חטא העגל, אלא כמשכון ופיקדון לחטאים שיבואו - כתרופה מקדימה למכה. כפירה כפולה לאורך היסטוריה ארוכה: כנגד בית המקדש הראשון וכנגד בית המקדש השני. ומה עם הריצוי והנחמה בינתיים? מה המקבילה ל"משכן העדות" של המדבר שריצה על חטא העגל? מה נחמה יש לנו בין בית שני ובית שלישי שעדיין לא קיים? מה עם הדור שהדרשן עומד מולו ודורש על משכון ומשכון, מְשָׁפְנוֹת וּמְשָׁפְנוֹת, מה המסר אליו? האם שום בניין שיקים האדם שוב לא יצלח עד בוא המשיח?

¹⁰ בקטע שהשמטנו מנחם הקב"ה את דוד שכל שפיכות הדמים שעשה במלחמותיו אינה נחשבת ואיננה יותר משפיכת דם צבי ואייל שנאמר בה: "על הארץ תשפכנו דמים" (דברים יב). לפיכך ממשיך דוד ושואל כמובא להלן.

¹¹ אגב דרשה בזכותו של דוד שמזמור חנוכת הבית נקרא על שמו ואגב הניסיון לנקות את דוד משפיכות הדמים שעשה ולומר שלא זו הסיבה שלא בנה את הבית (בניגוד גמור לפסוקים בדברי הימים ואולי בקריצה לספרי שמואל ומלכים), מצטרף גם מדרש זה לרעיון שבית המקדש – המשכן מתמשכן בעוונותיהם של ישראל. אך בניגוד למדרש הקודם שבניין אדם אינו מתקיים, כאן עולה האפשרות שדוד הוא מקרה חריג ואילו הוא היה בונה את בית המקדש "הוי קיים ואינו חרב". דוד תופס את השור בקרניו ואומר לקב"ה: הרי יפה – אם כך, מדוע באמת למה שלא אבנה את הבית וזה יתקיים לעולם? ותשובת הקב"ה היא שזה דבר בלתי אפשרי. הבית יתקיים לעולם, אם בני אדם לא יחטאו לעולם ומי כמוך דוד יודע שבני אדם חוטאים. או נאמר באופן אחר, בני אדם הרי סופם לחטוא, גם בית המקדש כמקום כפרה לא ימנע את מציאות החטא. אז אם בני אדם יחטאו אבל הבית יהיה קיים לעולם, במה תהיה כפרה לבני האדם? המדרש "מוותר" לדוד על שפיכות הדמים (כסיבה לאי בניית בית המקדש על ידו), ו"מרוויח" את הרעיון שבית המקדש הוא משכון. בכך הוא מצטרף למדרשים לעיל, כולל בסופו של דבר, למדרש האגדה שבניין אדם אינו מתקיים.

¹² בצלאל למשה. ובהמשך: אמר לפני הקב"ה, זה משה המדבר.

¹³ בסימן ו בהמשך שם מעורר המדרש את הסיפור הכספי של השלמת עבודת המשכן מכיוון הפוך: משה עושה חשבון וחסר לו דווח מה עשה ב- 1775 שקלים: "אמר להם: בואו ואני עושה לפניכם חשבון ... כך וכך יצא על המשכן. עד שהוא יושב ומחשב, שכח אלף ושבעה מאות וחמישה ושבעים שקל, מה שעשה ווים לעמודים. התחיל יושב ומתמיה, אמר: עכשיו ישראל מוצאין ידיהם לאמור: משה נטלן! מה עשה? האיר הקב"ה עיניו וראה אותם עשויים ווים לעמודים". (ומכאן, יש אומרים, המקור ליגיון הטעם אזלא שעל "ואת האלף", שזה מזכיר את המדרש הזה). אבל כאן ההפך, כאן נשאר עודף כספי ולא ברור מה עושים איתו? להחזיר לקהל? אי אפשר (בעיה גם בימינו באיסוף קרנות מיוחדות לטיפולים רפואיים וכיוצא באלה).

¹⁴ מה עושים עם הכסף הנותר? בונים בו משכן נוסף, משכן לעדות. ראו גם מדרש הגדול פקודי כא: "אלה פקודי המשכן משכן העדות – מה תלמוד לומר: המשכן משכן שני פעמים? מלמד ששני משכונות עשו, משכן שכינה ומשכן לבית מדרשו של משה". ובפסיקתא זוטרתא (לקח טוב) שמות פרק לח ט, מפי בלעם: " ... מה טובו אהליך - זה אהל מועד, שנקרא אהל מועד אהל העדות: דבר אחר: אוהליך - אהל שכינה ואהל משה". אוהל משה מול אוהל אהרון. בית מדרש מול בית המקדש, לשכת הגזית מול אבני הגזית. חכמים מול כוהנים. הכל התחיל במשכן שעשה משה במדבר. דרשה זו נותנת פתרון אחר לגמרי, לשעתו ולדורות, לכפל המילה "משכון" בפסוק הפותח את הפרשה.

תנחומא (בובר) פרשת פקודי סימן ב – משכן לדברות

אמר משה לפני הקב"ה: ריבונו של עולם, עשינו את כל המלאכה של משכן והותרנו, מה נעשה ביותר? אמר לו: לך ועשה בהן משכן לדברות. הלך ועשה משכן לדברות. כיון שבא ליתן חשבון, אמר להן: כך וכך יצא למשכן, וביותר עשיתי משכן העדות, שנאמר: "אלה פקודי המשכן משכן העדות"¹⁵.

במדבר רבה פרשה יב סימן יא – משכן אחר שנקרא אוהל

רבי יהושע בן לוי בשם רבי שמעון בר יוחאי: "להקים המשכן" לא כתוב כאן, אלא "להקים את המשכן" (במדבר ז א). משכן אחר הקים עמו שנקרא אוהל, כשם שהמשכן נקרא אוהל מועד.¹⁶

ספרי זוטא במדבר פרק יח פסוק ד – שני אהלות

"ושמרו את משמרת אוהל מועד לכל עבודת האהל", אמר ר' שמעון הא למדנו שהן שני אהלות: אוהל העבודות ואהל הדברות.¹⁷

שמות פרק לג פסוק ז – אוהל מועד של משה

וימשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה הרחק מן המחנה וקרא לו אוהל מועד וקרא לו אוהל מועד אשר מחוץ למחנה.¹⁸

במדבר פרק יא פסוק טג – מינוי הסנהדרין הראשון באוהל הדברות

ויאמר ה' אל משה אסף לי שבעים איש מזקני ישראל אשר ידעת כי הם זקני העם ושטריו ולקחת אתם אל אוהל מועד והתיצבו שם עמך.¹⁹

¹⁵ מדרש תנחומא כבר לא מסתפק בדרשה על לשון המקרא "משכן לעדות", אלא יוצר מטבע לשון חדשה: **משכן לדברות!** אך האם לא הסתכן כאן הדרשן? "דברות" הם בפשטות הלוחות ואלה מונחים בארון, והארון נמצא בתוך המשכן הכללי, בחדש הקדשים מבעד לפרוכת, מקום האסור בכניסת אדם! אפשר שלכן מציא מדרש תנחומא את המונח "משכן לדברות", על מנת לא לקחת ממשכן הקרבנות את השם "משכן העדות", שהרי הלוחות והארון שם. אך דא עקא, שהביטוי משכן לדברות קשה עוד יותר. כי היכן הדברות נמצאות אם לא חרות על הלוחות? "לוחות ושברי לוחות מונחות בארון", אומרת הגמרא בברכות דף ח ע"ב. לא כי, אלא דברות שבע"פ, יאמר לך מדרש תנחומא: חרות וחירות על לוחות ליבו של מי שעוסק בתורה (תנחומא כי תשא טו, אבות דרבי נתן נוסח א פרק ב ועוד). המשכן בו מדברים תורה.

¹⁶ בנוסחאות אחרות מוגה מדרש זה באופן הבא: "משכן אחר הקים עמו, זה העולם שנקרא אוהל, כשם שהמשכן נקרא אוהל מועד, כמו שאתה אומר: וימתחם כאוהל לשבת (ישעיהו מ כב). שעד שלא הוקם המשכן, היה העולם רותת. משהוקם המשכן נתבסס העולם. לכן נאמר: להקים את המשכן". לפי נוסח זה המשכן השני איננו אלא העולם כולו, לפי הפסוק שהוא מביא מישעיהו ואולי גם כפסוק בתהלים יט ה: "בְּכֹל הָאָרֶץ יֵצֵא קוֹם וּבְקֶצֶה תִּבְלַע מְלִיחָה לְשֶׁמֶשׁ שֶׁם אֱהֵל בְּהֵם". אבל הנוסח שהבאנו לעיל (וילנא) יכול להיחשב כממשיך את הקו של שמות רבה ותנחומא (בובר), שאכן היה משכן נוסף. ומה הראיה? המילה "את". זאת, לפי שיטת ר' עקיבא ותלמידיו שכל "את" שבתורה בא לרבות דבר מה (ראו כבוד את אביך ואת אמך ואפילו את ה' אלהיך תירא, פסחים כב ב). כאן המשכן הנוסף נקרא "אוהל" גרידא, להבדיל מאוהל מועד הוא המשכן הכללי, אבל גם הוא מצטרף למדרשים הנ"ל שהיה משכן נוסף הוא משכן העדות, הוא משכן לדברות החיות, הוא אוהל משה. ונראה לומר שהייתה מסורת של שני משכנות ומדרש הפסוקים "משכן משכן" או "את המשכן" איננו אלא אסמכתא.

¹⁷ הנה עוד פסוק בספר במדבר, פרשת קרח, על קיום שני אהלים, כבר לא משכנות, אחד לעבודת הקרבנות ואחד לדברות. ועוד נשוב לאוהל זה בפרשת מינוי הזקנים, הם הסנהדרין הראשון, בפרשת בהעלותך. מה ההוכחה מהפסוק? הרי הפסוק מדבר בלשון יחיד: "וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת אֱהֵל מוֹעֵד לְכָל עֲבֹדַת הָאֱהֵל!" "לכל עבודת האוהל", יאמר לך הדרשן. מהו "לכל", משמע שיש עבודה נוספת.

¹⁸ הרי לנו מהמקרא עצמו שיש אוהל אשר מיועד ללימוד תורה (ולמשפט) ללא קשר למשכן הקרבנות, ואף קדם לו. ראו תרגום אונקלוס שבכל המקומות בהם מוזכר "אוהל מועד" הוא מתרגם: "מִשְׁכַּן זְמַנָּא", ורק כאן, בפסוק בפרשת כי תשא, באוהל שמשה הקים, הוא מתרגם: "מִשְׁכַּן בֵּית אֱלֹהִים" - בית אולפנא - בית מדרש, בית של לימוד (כך גם בבראשית כה כז בקשר עם יעקב איש אהלים). נכון אמנם שמשה בנה אוהל זה כתוצאה מחטא העגל בעת שישראל היו מנוודים למקום (שמות רבה מה ג), אבל גם משכן הקרבנות נולד לשיטות רבות כתוצאה מחטא העגל (ראו דברינו [אימתי נאמרה למשה הפרשה הזו](#), בפרשת תרומה). ראו רש"י ורמב"ן על הפסוק שדנים כמה זמן היה קיים אוהל מועד הפרטי של משה: האם מיום הכיפורים ועד א' בניסן מועד הקמת המשכן, או מיז' בתמוז, מועד שבירת הלוחות עד א' בניסן. כך או כך, עפ"י פשט הפסוקים, עם הקמת המשכן, מוותר משה על אוהל מועד הפרטי שהקים "ומחזיר" אותו לאוהל מועד הכללי, כפי שהרחבנו לדון ולדרוש בדברינו [אוהל מועד הפרטי והכללי](#) בפרשת ויקרא. אבל מהמדרשים האחרונים שהבאנו עולה שהוקם, לצד משכן עבודת הקרבנות, גם "בית אולפנא" כמקום של התוועדות, דברות, לימוד תורה והוראת המשפט ושני אלה פעלו זה לצד זה. וכך גם משמע מהמקרא עצמו כפי שנראה בהמשך דברינו. מסע ומשא שני המשכנות רק מתחיל כאן.

¹⁹ ראו ילקוט שמעוני פרשת בהעלותך רמז תשלז שממשיך את ספרי זוטא הנ"ל: "ויעמד אותם סביבות האהל [יא, כד] - באוהל הדברות שהוא חוץ מן המחנה. שני אהלים עשו: אוהל לעבודה ואוהל לדברות. וכמידת הפנימי כך היה החיצוני. והלויים היו משמשין זה וזה בעגלות, שנאמר: ושמרו את משמרת את משמרת אוהל מועד לכל עבודת האהל - שני אהלים עשו. וכן ארכו שלשים אמה על רוחב עשר כפנימי. שכן אתה מוצא ויאסוף שבעים איש מזקני העם ויעמד אותם סביבות האהל העמידן ל' בצפון ושלשים בדרום ועשרה במזרח ומשה כנגדו במערב ואחד היה עומד בתוך אמה". שני משכנות, שני אוהל מועד, באותה מידה! שניהם נשמרים ע"י הלויים, שניהם נישאים בעגלות. שניהם עם אותן יריעות, קרשים ואדנים? ואיפה ספר התורה? ועל מינוי הזקנים ראו דברינו [קול אחד וקולות רבים](#) בפרשת בהעלותך.

דברים פרק לא פסוק יד – מינוי יהושע באהל מועד

וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהֵי מֹשֶׁה הִן קָרְבוּ יְמֵיךָ לְמוֹת קְרָא אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וְהִתְיַצְבוּ בְּאֶהֱל מוֹעֵד וְאַצְוֶנּוּ וַיִּלָּךְ מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ וַיִּתְיַצְבוּ בְּאֶהֱל מוֹעֵד.²⁰

ירושלמי סוטה ח ג, שקלים ו א – היכן הה הארון שהכיל את שברי הלוחות

תני רבי יודה בן לקיש אמר: שני ארונות היו מהלכין עם ישראל במדבר, אחד שהיתה התורה נתונה בתוכו ואחד שהיו שברי הלוחות נתונים בתוכו. זה שהיתה התורה נתונה בתוכו, היה מונח באהל מועד, הדא היא דכתיב: "וארון ברית ה' ומשה לא משו מקרב המחנה". זה שהיו שברי הלוחות בתוכו, היה נכנס ויוצא עמהן ופעמים הוא מתרה עמהן.²¹

מסכת ברכות סג ע"ב – אוהל משה כדגם לאחר חורבן הבית

תנו רבנן: כשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה היו שם רבי יהודה ורבי יוסי ורבי נחמיה ורבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי. פתחו כולם בכבוד אכסניא ודרשו. פתח רבי יהודה ראש המדברים בכל מקום בכבוד תורה ודרש: "ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה", והלא דברים קל וחומר, ומה ארון ה' שלא היה מרוחק אלא שנים עשר מיל אמרה תורה: "והיה כל מבקש ה' יצא אל אהל מועד", תלמידי חכמים שהולכים מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה - על אחת כמה וכמה.²²

שיר השירים רבה ב ג – גם לאחר מרד בר כוכבא שכשל

בשלפי השמד נתכנסו רבותינו לאושא ... נתכנסו ולמדו ועשו כל צרכיהון. כיון שהגיע זמנם להיפטר, אמרו: מקום שנתקבלנו בתוכו אנו מניחים אותו ריקם? חלקו כבוד לר' יהודה ... ולא שהיה גדול מהם בתורה, אלא מקומו של אדם הוא מכבודו. נכנס ר' יהודה ודרש: "ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה הרחק מן המחנה" ... והיה כל מבקש משה אין כתיב כאן, אלא: "מבקש ה' ", מכאן למדנו שכל מי שמקבל פני חברים כאילו מקבל פני שכינה. ואתם אחינו רבותינו גדולי התורה מי שנצטער בכם עשרה מיל או עשרים או שלשים או ארבעים כדי לשמוע דברי תורה, על אחת כמה וכמה שאין הקב"ה מקפח שכרכם בזה ובבא.²³

שבת שלום, חזק חזק ונתחזק

מחלקי המים

²⁰ וכמינוי הזקנים, כך גם בעת מינוי יהושע כממשיך של משה. איפה הם מתייצבים? איפה ניתן מהודו של משה ליהושע ומרוחו לזקנים? באהל מועד של הדברות! ראו תיאור הסמכת יהושע והעברת התפקיד ממשה אליו כחלק מלימוד התורה בבית המדרש, ספרי במדבר פיסקא קמ, בדברינו [ונתת מהודך עליו](#) בפרשת פנחס. אוהל מועד של ספר דברים הוא בית מדרש לתורה. אגב, בספר דברים לא נזכר משכן או מקדש ולוא פעם אחת, וגם אוהל מועד נזכר רק פעם אחת בפסוק זה, בהסמכת יהושע למנהיג.

²¹ כבר נדרשנו באריכות לנושא שני הארונות שהיו הולכים עם בני ישראל במדבר (מלבד ארונו של יוסף שהוא הארון השלישי עליו נאמר: "קיים זה מה שכתוב בזה", סוטה יד ע"א), בדברינו [שני ארונות היו](#) בפרשת עקב. לנושא שני הארונות יש ביסוס במקרא ברור, בציווי למשה, דברים י א-ב: "בַּעַת הַהוּא אָמַר ה' אֵלֵי פֶסֶל לָךְ שְׁנֵי לֹחַת אֲבָנִים פְּרָאשִׁימִים וְעֵלָה אֵלַי הִהָרָה וְעָשִׂיתָ לָךְ אָרוֹן עֵץ וְאָקַתְבָּ עַל הַלֹּחַת אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל הַלֹּחַת הַרְאשִׁימִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ וְשָׁמַתָּם בְּאָרוֹן". ורש"י, בפירושו לדברים י א, כנראה בעקבות ירושלמי זה, אומר שזה שהיו יוצאים איתו למלחמה הוא ארון העץ הראשוני שעשה משה לקבל בו את הלוחות עד שייבנה המשכן. ובו היו שברי הלוחות עפ"י הירושלמי (שאינו סובר כתוספתא סוטה וכגמרא סוטה יג ע"א: "לוחות ושבירי לוחות בארון"), או ספר תורה כשיטת התוספתא בסוטה. ועכ"פ, ארון עץ פשוט וראשוני זה, לא נגזז כאשר נבנה ארון המשכן מזהב, שבנה בצלאל, אלא המשך לתפקד. ראו כאמור בדברינו [שני ארונות היו](#) בפרשת עקב, כולל השיטה לפיה כן נגזז ארון העץ משנעשה ארונו של בצלאל. מה שאנחנו מציעים כאן, עפ"י השערה בלבד, הוא החיבור בין שני המשכנות ושני הארונות. ארון בצלאל הנכבד מצוי במשכן ואילו ארון העץ הפשוט, שאין בו קדושת המשכן והאזהרה על הקודש, מצוי במשכן העדות או משכן לדברות, הוא בית האולפן של משה, שהמשיך להתקיים גם לאחר בניית המשכן הכללי ולפעול לצדו. ומה היה שם בארון שבמשכן לדברות? ספר תורה עפ"י התוספתא – תורה שבכתב, ושבירי לוחות עפ"י הירושלמי – תורה שבע"פ. מדוע שבירי לוחות במקום לימוד התורה? ראו בדברינו [אשר שיברת](#) בפרשת כי תשא.

²² אוהל הדברות של משה הוא שמשמש דגם לכינון התורה בכרם ביבנה לאחר חורבן בית שני. אבל לא רק במקום כינוס ומרכז תורה אליו יש לנטות, אלא גם בכיוון הפוך על בסיס המילה "יצא" – אוהל מועד ממנו יוצאים אל שדרות העם באשר הוא מצוי. ראו מעלתו של שמואל על פני משה בשמות רבה טז ד: "משה היה יושב ומי שהיה לו דין בא אצלו ונידון ... אבל שמואל היה טורח בכל מדינה ומדינה ושופט כדי שלא יצטערו לבה אצלר".

²³ התמקדנו מטבע הדברים בשני המשכנות שהיו במדבר בתקופתו של משה, מספר שמות ועד ספר דברים, אבל אי אפשר להתעלם מההשפעה לדורות של אוהל משה, לפני הקמת המשכן הכללי, לצדו והרבה לאחריו, גם לאחר חורבן שני המשכנות, בתי המקדש, שנתמשכנו פעמיים. השפעת בית האולפן של משה נמשכה ללשכת הגזית, מושב הסנהדרין הגדולה של בית המקדש, לייסוד כרם ביבנה לאחר חורבן בית שני (המשכן השני) ולייסוד אושא בגליל לאחר כישלון מרד בר כוכבא וחורבן יהודה. המשכן הקטן לדברות, ארון העץ הפשוט ושבירי הלוחות, המשיכו להתקיים גם אחרי חורבן ומשכון המשכנות הגדולים לקורבנות.